

TÍTOL: KUNDRY, ÚLTIMA DONA DE WAGNER?

AUTOR: *Jean Pierre Raybois*

Si poguéssim mantenir la idea que Kundry pogués ser considerada com la darrera "dona" de Wagner, ho seria amb la mesura que poguéssim argumentar-ho en aquest sentit sota tres punts de vista:

1) Com demostrarem, els sofriments físics i psíquics de l'autor de "Parsifal" permeten comparar-lo a un *Amfortas* la redempció del qual no pot ser aconseguida més que gràcies a *Kundry* i únicament mitjançant l'intermediari del Cast-Foll.

2) Essent la darrera creació femenina de Wagner, és com una mena de succedani elemental i essencial de les heroïnes que l'han precedit en la gestació de l'obra del mestre de Bayreuth.

3) Després d'haver llegit "Parsifal" de Wolfram von Eschenbach, Richard Wagner s'allunyarà del poeta per tal de donar vida a un personatge femení encara que més definit, el més complex, ambigu i contradictori, *Kundry* està proveïda d'encantaments deliciosos i ruïnosos.

Són aquestes senzilles idees, que desenvolupem tot seguit, les que serviran per a comprendre i conèixer millor aquesta dona amb la que tots hem topat un dia sota qualsevol dels esmentats malèfics aspectes.

+ + +

Entrem, doncs, en la intimitat de Richard Wagner per fer-nos una idea de la situació en què es troba l'autor de "Parsifal" quan escriu i compon la seva darrera obra mestra.

27-08-1865 / 30-08-1865

Primer esborrany en prosa.

El 30 de juliol d'aquest any, Wagner s'assabenta per un telegrama de la mort del seu tenor preferit Schnorr von Carosfeld, el qual havia creat el 10 de juny a Munic el rol de *Tristany*. L'enterrament té lloc amb tota solemnitat, però Richard Wagner arriba amb retard a les exèquies.

Aquest fet accentua l'estat depressiu en què es troba, al menys, per dues raons:

-Les dificultats que se li presentaven per a representar "Tristany i Isolda"

-L'absència de Còsima, quan sentia la necessitat de tenir-la al seu costat.

En Wagner "la depressió" es presentava com una successió de períodes ciclotímics en què un dia es veia adulat pel seu entorn i l'endemà se sentia culpable enfront Bülow. En aquestes dues fases, reconeixem Wagner-*Amfortas*, rei d'un estat que demana a la vegada ser regenerat i expiat per haver sucumbit a Còsima-*Kundry*.

Durant aquesta època (9-21 agost) pateix allò que avui en diríem una grip dolenta amb febre. És en aquest context d'afebliment físic i psíquic, separat d'aquelles a qui més estima, ja que la seva filla Isolda, nascuda el 10 d'abril d'aquell any es troba amb la seva mare, que Richard Wagner llegeix "Els Miserables" de Victor Hugo i el Ramayana. Això planteja quatre reflexions:

Aquesta novel·la francesa i la seva munió de patiments, no és pas la millor lectura aconsellable per a un malalt depressiu, però si considerem la traducció en llengua francesa del poema de "Parsifal", notarem en molts fragments, un veritable estil "hugolià".

Wagner, que alterna els moments d'optimisme intens amb els de profund pessimisme, es "pare" d'una *Kundry* ara seductora ara bèstia salvatge gemegant en una cantonada.

Associació Wagneriana. Apartat postal 1159. Barcelona 08080
[Http://www.associaciowagneriana.com](http://www.associaciowagneriana.com) info@associaciowagneriana.com

Però els seus sofriments d'ordre psicossomàtic també el fan un *Amfortas*. Ja veurem que això es farà més patent uns anys més tard.

Finalment, el "Ramayana" és el conjunt d'epopeies hindús sagrades, s'estén en un llarg període des del segle V abans de Jesucrist fins al segle III de la nostra era i relata la vida de *Rama* considerat com a valeros guerrer i rei pietós d'Ayodhia, però sobre tot, *Rama* era la setena encarnació de *Vishnu*. Així com *Kundry* és l'enèsima encarnació d'aquella que en un moment donat dels seus cicles ha rigut el pas del Salvador.

Arribem, doncs, al 27 d'agost. Després de l'ebullició de la primavera Richard i Lluís II s'han reconciliat. Wagner s'acomiada del rei i se'n va a Munic. Allà, marcat pel que acaba d'experimentar, escriu el primer esbós en prosa de "*Parsifal*".

25-01-1877 / 23-02-1877:

Segon esborrany en prosa.

14-03-1877 / 19-04-1877:

Durant els 12 anys que separen ambdós esborranys, Richard Wagner coneix una sèrie de contrarietats i en supera forces: sis mesos abans de tornar a treballar en "*Parsifal*", es posa a construir el seu teatre i a representar-hi la "Tetralogia". De totes maneres durant aquest període es trobarà novament amb la mort, la malaltia i els malsons.

1) La mort l'any 1868 d'August de Gaspérini, metge a qui apreciava molt; l'any 1871, la del seu amic jueu Tausig i la de la seva estimada germana Louise que s'acomiada d'ell amb un "fins ara" que el neguiteja una mica. Les seves lectures tracten de fragments els autors dels quals havien estat donats per morts en algun moment i tenen com element comú descriure imatges molt semblants. Com no pensar aquí en els estats de somni aparent de *Kundry* del primer acte?

2) La malaltia, ja que l'estat de salut de Richard Wagner continua deteriorant-se a causa d'una afecció pulmonar i poc temps després, de la defectuosa cicatrització de la ferida causada per una nova mossegada d'un gos. Però allò que el debilita més és essencialment una sèrie ininterrompuda de mals que, sense ser d'una gravetat extrema fan d'ell un home convençut que patirà sempre (quelcom semblant a allò que avui es diu *sinistro*, assemblant-se així a *Amfortas*. Pateix mals de cap (cefalees digestives), mals de queixal (abscessos amb cel·lulitis facial) respiratoris (dispnees) i reumàtics (gota).

Continua suportant les afeccions dermatològiques, que si no són ben bé abscessos d'erisipela podrien molt be tractar-se (com diu el Dr. Bouteldja a la seva tesi "Richard Wagner, una biografia mèdica", d'una dermatosi de la cara o dermatitis seborreica que hauria evolucionat per mecanisme d'escapament, agreujada per culpa del fred i de l'estrès, essent aquest últim probablement l'origen de les colitis i gastritis cròniques de les quals va ser víctima com ho són els personatges preocupats, turmentats i emotius.

Wagner no era un bon malalt pels metges, ja que no confiava en els mètodes tradicionals, es malfiava sempre del "coneixement" quan se'l sobreposava a la compassió del terapeuta; en realitat li arrancarien els bàlsams de l'Orient portats per *Kundry* que alleujaven *Amfortas* quan es banyava, el *Rei del Graal* i l'autor de "Parsifal" són grans adeptes de la hidroteràpia i,

3) Els malsons, l'activitat onírica desagradable generalment està unida als desarranjaments digestius o augmenta per causa d'ells. Així doncs, es compren que fossin molts freqüents en el mestre de Bayreuth. El somni és també el reflex codificat d'una vivència conscient la resolució de la qual resta en suspens o de la qual se'n temen les conseqüències.

Durant el període que ens interessa Wagner somnia amb diners (ja que efectivament n'hi manquen) i sobre tot en Còsima: ara que el vol deixar, ara que es torna boja, fins i tot, que es mor! Encara és més estrany el somni en què el seu perico li canta melodies extretes de les seves obres tot dient-li "Richard Wagner", sense que pugui identificar-se. Una nit és víctima d'un malson en el

que es troba davant una assemblea de morts entre els quals hi ha Tausig, Gasperini i Louise, mostrant-se tots tres irreconeixibles.

La qüestió que a continuació es planteja és la següent: Una situació personal semblant és favorable per a la creació d'obres d'art? Pel que fa a les romàntiques, la resposta és sí. El mateix Victor Hugo va escriure els poemes "Demain dès l'aube" i "À Villequier", amb motiu de la mort de la seva filla.

En el cas de Wagner es pot considerar que aquesta condició és útil, no és, però suficient ja que li manca la presència d'una dona, perquè el seu geni creador pugui operar. Matilde Wessendonck per al "Tristany i Isolda", Mathilde Maier per "Els Mestres Cantaires de Nuremberg", Judith Gauthier es troba a prop de Richard en el moment que li permet escriure el segon esborrany en prosa en el qual *Kundry* desperta, mitjançant el contacte amorós, la capacitat redemptora de *Parzival* que salvarà a *Amfortas*.

Recordem finalment que és el 14-03-1877 que *Parzival* es converteix en *Parsifal*, essent els Parses els adoradors del foc i els Folla gent sense erudició; aquesta darrera noció no s'ha de considerar pejorativa en Wagner que fustigava als "científics" que havien recorregut a mètodes tals com la vivisecció per millorar els seus coneixements. "Ignorant" no significa sense valor.

Setembre 1877 / 26-04-1879

Esborrany de composició

Si continuem interessant-nos en la intimitat de Richard Wagner, ens adonem que alguns esdeveniments importants han marcat aquests vint mesos.

Les lectures del mestre ens condueixen essencialment als autors hindús. Llegeix també "Humà, massa humà" de Nietzsche i a partir d'aquí s'embolica amb aquest autor. La fi de la seva aventura sentimental amb Judith Gauthier l'afecta afectivament.

Cal remarcar que en aquesta època Wagner relacions *Wotan* amb *Titur* i *Alberich* amb *Klingsor*; jutja la seva obra singular, a partir dels cims que constitueixen per a ell, la resurrecció d'*Erda* i la maledicció d'*Alberich*.

La lectura del diari de Còsima ens mostra un empitjorament de la salut del seu marit. En efecte, es troba molt sensible al fred i les cures termals han esdevingut inoperants; a més ha de patir una dolorosa intervenció dental.

Si la repetició dels somnis revela que certes desgràcies són viscudes inconscientment, hem de constatar tres classes de somnis significatius:

1) D'una manera o altre Còsima el deixa, mentre que Hans von Bülow el mira amb astorament quan li demana dirigir una de les seves obres. Wagner tindrà un sentiment de culpabilitat cara a aquesta parella que ell ha desfet i amb qui ha mantingut una estimació recíproca com ho testimonia la correspondència de Còsima i l'actitud de Hans després del 13 de febrer de 1883.

2) "Tannhäuser" l'assetja igualment per la nit: ja sigui, perquè no ha admès el seu fracàs ja sigui, perquè necessita d'un acompanyat "pardó". Recordem la còlera de Wagner quan Còsima va pretendre demanar a Roma l'anulació del seu casament quan Bülow va negar-li el divorci.

3) Finalment, somnia que li falten diners, que els seus fills estan malalts, amb el seu pare, amb Franz Liszt, etc., una pila de somnis que qualificaríem de domèstics si no fos cert que Wagner donava gran importància als favors familiars i tenia por que els seus no fossin feliços.

Altres malsons que només van tenir lloc una vegada, no són menys impressionants, referents a Minna, Judith, la mort o grans ocells sense ulls... D'entre els somnis, n'hi ha dos que parlen per si sols: el primer té com a protagonista Anton Rubinstein, el seu amic jueu, que va substituir Wagner quan va tenir por en el moment de tocar una sonata de Beethoven; el segon fa referència a la introducció d'un ballet en el segon acte de "Parsifal" (reminiscències de l'assumpte de "Tannhäuser") i el fet que li toca representar-lo a Minna (aquí s'aprecia la relació Judith Gauthier-*Kundry*).

En resum, una angúnia psicofísica s'estén solapadament però inexorable sobre el Mestre de Bayreuth.

23-08-1879 / 13-01-1882:

Partitura

Encara que disminuït, Richard Wagner continua portant una vida intel·lectual intensa, escriu l'assaig "Coneix-te a tu mateix" així com la primera part de "Religió i Art", en què una conclusió se li imposa: Havent renunciat la religió a salvar l'Home, després d'haver-ho inventat i imposat dogmes obligatoris, és l'Art qui li indicarà el camí de salvació: així, la via de la regeneració per la compassió, veritable sentiment que permet la redempció universal, ens és mostrat en "Parsifal" quan *Kundry* actua com a guia i per tant, com a catalitzadora.

Com el seu estat de salut no li permet un treball continuat, Wagner disposa de molt temps per a reflexionar i prendre una determinació, el 3 de juny de 1881, a favor del Cristianisme contra les teories racials. Recordem al respecte que si be havia trobat a Gobineau el 20-10-1880, el Mestre no va ser informat de l'estat dels escrits del francès fins el 13-02-1881 pel lingüista August Friedrich Pott. És en aquesta època que dicta a Còsima la darrera part de la seva autobiografia.

Però allò que cal que retinguem d'aquest període és que Wagner pateix dolors abdominals freqüents així com crisis d'angoixa que l'obliguen a reposar sovint i el deixen ciclotímic (un altre tret del caràcter de *Kundry*).

Aquest patiment continua de nit i els malsons que en són la causa són reflex a la vegada de la seva vida i de la seva obra:

De la seva vida, ja que pensa sempre que Còsima el deixa, que la seva família es veu amenaçada (el seu fill Sigfrid cau per un precipici), que és a París (fins i tot somnia en francès).

De la seva obra, ja que els seus somnis són farcits de desgràcies amb "Tannhäuser". Ha triat Wagner alguna vegada entre *Venus* i *Elisabet*? Estan les dues a la vegada, *Kundry* li aporta la solució.

En l'aspecte oníric, els seus drames lírics són ombres extretes de la seva vida, ja que somnia que treballa la veu per a cantar el rol d'*Amfortas*, personatge sofrent i resignat d'haver estimat la qui, cada cop més, ens apareix com "la darrera dona de Wagner".

El mestre acaba la seva darrera composició el 13 de gener de 1882, (encara li manquen 13 mesos de vida) amb aquestes paraules bíbliques: "Tot s'ha consumat". Aleshores tenia consciència de la seva pròpia fi i del missatge de "Parsifal".

Del festival escènic sagrat, es pot dir, citant Wapnewski: "És el moment que esborra la mentida de la vida".

Qui és, doncs aquesta última creació femenina de Wagner? Per fer-nos una idea posseïm essencialment tres fonts: la correspondència del Mestre, l'esborrany en prosa i el llibret de "Parsifal", que examinarem per entendre-ho millor:

1) Dues cartes a Mathilde Wessendonck

a) El 20-11-1858 escriu deixant entreveure la seva emoció per la seva heroïna: "'Parsifal' m'ha pres molt de temps i una idea singular –la d'una dona estranya i demoníaca (la missatgera del Graal) esdevé més viva en el meu esperit i em fascina". La seva estimació inicia ja la seva relació privilegiada amb *Kundry*.

b) En la segona, datada d'agost de 1860, certs termes denoten per part de Wagner, comprensió, simpatia i compassió per aquesta dona "múltiple".

"Us he dit ja que la missatgera fabulosament salvatge del Graal ha d'ésser la mateixa cosa que la seductora del segon acte? Un cop que aquesta idea se'm va afermar, em sento mestre de gairebé tota la meva matèria".

Així doncs la lletjor i la bellesa aparent de *Kundry* són dos aspectes de la mateixa cosa, és a dir, del personatge quasi essencial de l'obra (allò que ha vist tan bé Wolfgang Wagner en la darrera posada en escena de "Parsifal"). La carta continua així:

"Aquesta meravellosa, aquesta horrible criatura que serveix als *Cavallers* del Graal amb el zel d'una esclava infatigable, accepta les tasques més estranyes, roman amagada en un cantó esperant una missió d'una dificultat extraordinària, desapareix sovint no se sap com ni on. Després, tot d'una, la trobem terriblement esgotada, miserable, dèbil, horrible i novament infatigable, serveix al Sant Graal com una gossa davant els seus cavallers pels quals experimenta un cert menyspreu".

Wagner estimava massa els seus amics canins perquè podem donar un sentit pejoratiu a aquesta darrera frase. Continuem: "Els seus ulls semblen sempre buscar el predestinat; s'ha equivocat, no l'ha trobat. Però allò que busca no ho coneix, actua per instint".

És, doncs, amb el tercer ull, el de la saviesa, amb que el seu instint femení li permetrà reconèixer l'Elegit. La carta continua així:

"Quan *Parsifal*, el càndid, arriba al país, no pot desviar la vista; alguna cosa meravellosa deu passar-li; no sap què és, però s'hi aferra. Aquesta dona s'agita, una excitació innominada, la qual el vell escuder ha remarcat repetidament. Poc després desapareix. Aquesta vegada el fenomen arriba al paroxisme. Què li passa? Què espera de *Parsifal*? Està clar que una esperança vana la lliga amb ell. Tot és obscur en ella. No hi ha cap coneixement, només un impuls crepuscular.

Novament trobem en Wagner aquesta fe en la superioritat del coneixement intuïtiu de la dona quan es tracta d'activar mecanismes humans superiors com la redempció, la compassió o la regeneració. Després, acaba així: "Endevineu ara quina és la meravellosa màgica que troba *Parsifal* en l'estrany castell on el condueix el seu valor cavalleresc?".

2) L'esberrany en prosa datat del 30-08-1865, que no es tracta de reproduir aquí però del que n'extraurem els trets essencials és la segona font d'explicació del personatge de *Kundry* que posseïm. Provem de classificar els diferents aspectes d'aquesta dona tan complexa.

A) Misteriosa, és difícil de conèixer: "No se sap qui és aquesta dona ni els seus orígens, deu ser molt vella ja que en temps de *Titur* ja es trobava per aquelles muntanyes, d'aparença ferotge i forta, no se li distingeix cap marca de vellesa, la seva pell ara és blanca, ara bronzejada pel sol, la seva cabellera negra recorre desordenadament el seu cos, de vegades la trena en bonics monyos, els seus ulls negres brillen sovint com carbons ardents alimentats pels sofres de l'infern, la seva mirada pot ser mòbil i vaga, fixa i estúpida, porta sempre un vestit vermell fosc un cinturó de pell de rèptils".

Aquest darrer detall, junt amb la descripció general anterior, indiquen que *Kundry* és objecte de canvis incessants i anàrquics. I Wagner espesseix el misteri: "No se sap de què s'alimenta ni on es troba sa subsistència; de tant en tant desapareix i la trobem després exsangüe, rígida, immersa en un somni de mort, en un matoll, *Gurnemanz* la coneix bé; molt sovint l'ha reconfortat, friccionat, retornat a la vida. Aleshores ella maleeix haver estat adormida, no recorda res i se'n va".

Mentre que la penitent trontolla en un somni de mort, la seductora està desperta fins que retorna del seu desvari.

B) Posseeix innegables dots de curandera. La dedicació de la missatgera del Graal és il·limitada, tots els seus actes obtenen èxits: durant la seva absència, la cavalleria és afectada d'un mal misteriós. Però els bàlsams que porta d'Orient només proporcionen una millora passatgera ja que, omniscient, sap que la cura definitiva només és possible amb el fet d'aquell que ha de venir. Després, refusant tot agraïment, desapareix.

C) És iniciada i iniciadora, a la vegada. No dóna consell, passa per ser idiota i bestial, però es preocupa molt d'*Amfortas* i dels seus patiments. Quan rondina ningú no li retreu ja que tothom la necessita: ensenya els seus orígens a *Parsifal*: li diu que la seva mare és morta, però sobre tot inicia al cast-

foll en la compassió. Li ensenya l'amor sexual: *Kundry* el pren entre els seus braços, el consola i li mostra que la felicitat pot venir d'una altra dona diferent de la seva mare i l'abraça llargament. "Espantada, la bella dona ha provocat una metamorfosi en el cor de Parsifal". Gràcies a ella, sent la ferida d'*Amfortas* i invoca el Graal.

D) Però ella és també una seductora profundament femenina. Sota la influència de *Klingsor*, el mag que ha comès la falta d'autoimmolar-se, *Kundry* ha seduït *Amfortas* el qual ferit va ésser deslliurat per *Gurnemanz* quan va invocar el Graal i ella va fer trencar el jurament de castedat als cavallers.

Per arrencar *Parsifal* de les *Noies Flors* imita la veu dolorosa de la seva mare, i l'atrau cap una cova cridant-lo pel seu nom; pren l'aparença d'una dona jove molt bella: en la seva presència *Parsifal* pateix un doble sentiment de torbació i de malestar, ja que veu en una mateixa persona la seva mare i la Dona.

E) Com totes les dones de Wagner, és "intuitiva". Quan *Parsifal* acaba d'intentar foragitar *Kundry*, que només pretén descansar, va a buscar-li beguda, "pressenteix" que és el probable redemptor. Les seves proeses seductores es fan com en somni ja que ella no en té record quan és desperta.

F) Es presenta finalment com una víctima expiatòria. Tot i sabent que no és pas així com aconseguirà el repòs, tracta d'encalmar els seus sofriments mentals amb dures penitències i mortificacions en el bosc: desitja també amb insistència l'arribada del que acabarà amb la seva vida errant i així és que es comporta com un doble femení de Wagner.

Al segon acte, *Parsifal* havent encoratjat *Kundry* a allunyar-se li respon:

"Crudel, si no sents els dolors d'abans, sent els meus. En tu sol trobaré la redempció. Només en tu la mort". Després ella reclama el seu amor, només una hora: a canvi, ella li mostrarà el camí per arribar a *Amfortas*... però *Parsifal* resisteix sempre.

G) I com a dona wagneriana, és redemptora. En el tercer acte, *Gurnemanz* desperta *Kundry* que, per primer cop, no fuig. Muda, renta els peus a *Parsifal*, es fa batejar per ell i sembla plorar.

Quan el redemptor ha redimit *Amfortas*, ella es pot desplomar lentament entregant l'ànima.

3) Pel que fa referència al llibret, remarquem en primer lloc que Wagner pren distàncies en relació a Walther von Eschenbach, principalment en allò que es refereix a la nostra heroïna ja que li dóna un poder misteriós i una volada dramàtica sense mesura; és un personatge ambigu, ambivalent i complex.

A) La seva ambigüitat és particularment posada en evidència al llarg de les seves encarnacions successives. S'ha dit que va ser condemnada a retornar a la terra per expiar la falta que va cometre al riure al pas del Salvador; dos aclariments s'imposen:

a) Les seves reencarnacions van començar molt aviat, molt abans de la vinguda de Crist, ja que ella mateixa es presenta com un dimoni original, espècie d'Eva càtara, com una rosa de l'Infern, invocant els evangelis apòcrifs i com *Gundryggia*, Walkiria que en temps passats de l'Edda escandinava s'encarregava de la preparació de combats;

b) La teoria de Jacques Chahilly segons la qual *Kundry*, havent estat Herodiade, no podia haver rigut el pas de Crist Redemptor, i havent fet en conseqüència de Joan Baptista el Salvador, no és defensable per les raons següents:

1) Un dels quatre llocs on Jesús va ser escarnit es diu la casa d'Herodes: el qual prenent-lo com un boig ja que no responia a les preguntes que se li feien, va fer vestir Jesús amb una túnica blanca en signe de burla. Sant Lluç destaca en el seu evangeli que va ser després d'aquest fet que Pilatos i Herodes en van reconciliar.

2) Som en presència d'Herodes Antipas, amant d'Herodiade, qui comanda el degollament d'aquell que s'oposava a la unió; respecte a la seva

mestressa, va fer enterrar el cap d'aquell que havia mort un any abans de la Passió a prop de la "casa d'Herodes", segons les escriptures, per por a què el profeta no ressuscites i deixava el seu amo a prop del seu cos. Així doncs, Kundry va poder ser Herodiade i haver-se burlat al pas del Redemptor.

B) La seva ambivalència és evident des de què s'examina la psicologia del personatge. Així, segons el tipus d'home a qui dirigeix la seva seducció, produeix, ja sigui un efecte de caiguda en el pecat, i la seva víctima ha d'esperar al mateix temps que ella la vinguda del Salvador, ja sigui un efecte benèfic d'iniciació. En el primer cas, són els guardians del Graal, els quals, encara que cavallers no són menys homes i troben en ella l'etern femení que correspon a la seva ànima; no es pot resistir un desig inconscient encara que un es digui *Amfortas* o... Wagner. a menys de pertànyer al segon cas, de dir-se *Parsifal* i de realitzar el resultat del recorregut iniciàtic, malgrat la temptativa de seducció de *Kundry* però igualment gràcies al seu petó. Aquesta ambivalència ve encara subratllada per aquesta contradicció: l'home creat per Déu s'allunya de l'amor del seu creador quan sucumbeix als encants de la seducció eròtica que se li presenten de manera irresistible.

Estem davant d'una lògica inacceptable, la qual cosa va comprendre Richard Wagner que s'ho va apanyar, perquè el mateix acte carnal sigui font de llum quan s'adreça a *Parsifal*, el pur. Aquesta relació també és dual ja que actua com el darrer missatge de la mare i com a primer contacte amb l'amor de l'altre. La dualitat de *Kundry* està present al primer acte ja que ella "no ajuda" però procura a *Amfortas* els bàlsams que alleugen els patiments, en el segon acte, quan es torna jove, intenta seduir i iniciar el cast-foll i en el tercer acte, quan accepta fer callar els sentiments naixents envers *Parsifal*, es tanca en un profund mutisme i rep el baptisme salvador, aquella per la qual sense *Parsifal* no seria res, queda redimida. Hi ha, d'alguna manera, la redempció de la redemptora, realitat que Wolfgang Wagner posa en evidència (com els que xiulen, inclosos els habituals de Bayreuth no són, necessàriament aquells que millor coneixen l'obra de Wagner).

L'ambivalència de Kundry és igualment qüestionada en els dos estils de vida que porta: quan vetlla el regne del Graal del qual és la indispensable

serventa, és vella, lletja, repugnant i per moments hiperactiva; i per contra, quan no vigila, tan si dorm com si somnia, si viu en el món (de *Klingsor*) que no li deixa cap record al despertar (excepte l'amnèsia post-himnòtica), és jove, bella, atractiva però també passiva davant les ordres del mag.

Finalment, la complexitat del personatge es deu, en bona part, al fet que concentra en si mateixa els elements de l'Etern Femení. En constant ruptura d'equilibri com tots els que avancen (el caminant és aquell que a cada pas es recupera donant un altre pas) *Kundry* és tendrament qualificada per Wagner amb violents epítets com: "altanera salvatge; bèstia salvatge, màgica, maleïda, dona embruixada, dona espantosament bella, núvia del diable, dona tocada per l'anatema, destructora, blasfema, dona miserable..." I és aquesta suma d'horrors la que al final de la seva vida provocarà el perdó. Villiers de l'Isle Adam dirà de les dones: "Tenen aquesta secreta propietat de poder afirmar els seus defectes amb tant de tacte que els converteixen en virtuts". Defectes físics i mentals...

C) El seu baptisme li donarà la possibilitat espiritual de trencar amb l'estat de dona-animal-objecte encaminada a fer pecar als homes: és, doncs, la dona per excel·lència ja que és tot i el seu contrari, una meitat tacada, pagana i carnal, i l'altra pura, santa i immaterial. Per a concretar fem un breu anàlisi del llibret de "Parsifal" seguint únicament l'evolució de *Kundry*.

ACTE I

Al llarg d'aquest acte, *Kundry* se'ns apareix com una criatura triple:

1- El seu aspecte "animal" és subratllat pels crits que fa i la manera de recuperar-se i de dormir en els matolls.

2- El seu aspecte "humà" queda demostrat pels sentiments que desenvolupa (laxitud, cansament, son), per la seva actitud de desconfiança misantròpica a la recerca del regne del Graal: "cap agraïment. No ajudo... No faig mai el bé..." i també per la seva abnegació en buscar tots els remeis, medicaments antics i llunyans, per apaivagar el sofriment d'*Amfortas*.

3- El seu aspecte de "déu pagà" és doble:

a) Físic ja que es desplaça amb un cavall tan ràpid com un corcer alat, probable reminiscència de l'època llunyana en que era una walkiria.

b) Mental, ja que és a la vegada, intuïtiva, omniscient i endevinadora, qualitats que li permeten trobar-se en llocs estratègics en el moment oportú: assisteix al naixement de *Parsifal*, a la mort de *Gamuret* en combat, al traspàs per tristesa l'*Herzelaide*. Sap així mateix que el cast-foll és l'heroi, els actes de bravura del qual regeneren el Graal, marcaran el terme a la seva pròpia vida errant i deuria per això, restar desperta, però com els apòstols a la muntanya de les oliveres, la son se l'emporta sobre la raó, ja que les tres característiques (que acabem d'anomenar) d'aquesta dona extraordinària, són velades i suposades.

ACTE II

En companyia de *Klingsor*:

Sota la influència del mag que actua sobre ella com una droga destructora de la personalitat, *Kundry* no pot analitzar la situació lúcidament i utilitza frases en que els verbs hi són absents.

"Ah! Ah!

Nit profunda!

Demència! Oh! Furor!

Oh! Turment!

Somni! Somni!

Somni profund! Mort!"

Imitant la majoria de la gent que sofreix psicològicament, busca refugi en la son, ja que quan no dorm, li cal tornar a seduir, és a dir, a perdre els cavallers del Graal i així fer créixer la seva laxitud, el cansament i el mal humor. *Klingsor* augmenta el potencial viciós del cercle.

En companyia de *Parsifal*:

El seu coneixement aprofundit per una llarga pràctica de l'ànima masculina permet a *Kundry* utilitzar una doble estratègia per a seduir *Parsifal*:

per una banda utilitza la seva intel·ligència presentant-li un raonament lògic i per altra, l'ataca en els punts dèbils emotius.

Li parla dels pares, li diu que és responsable de la mort de la seva mare en uns termes tan romàntics que podrien atribuir-se a Victor Hugo:

"No era més que plors, tot en ella era dolor.

Lluny de les armes, dels furors i dels combats humans

No sents encara el seu crit planyívol

Que els seus braços furiosos t'escanyen. Les seves carícies no et torben?"

Fi estratègica. *Kundry* li proposa substituir la seva mare i li permet recuperar-la si s'abandona als seus braços.

"En el consol que l'amor t'ofereix" proposa a l'orfe reviure les emocions dels seus pares per conèixer-ho tot d'ells i li ofereix una abraçada ambigua i a la vegada "darrer signe de benedicció maternal" i iniciador de l'amor carnal.

S'ha de remarcar que mentrestant Wagner ens ha descrit una psicoanàlisi com el que practicaria uns anys després Freud.

Kundry:

"La confessió acabarà amb el pecat, l'arrepentiment. El coneixement canviarà la bogeria en saviesa". Però l'abraçada no té l'efecte esperat: en comptes d'experimentar un sentiment amorós lligat al sexe, *Parsifal* es ressent de la ferida d'*Amfortas*. Abatuda *Kundry* ens gratifica amb una tonada lírica i romàntica en la qual és ben difícil distingir entre una darrera temptativa per seduir o la capitulació davant l'heroi tan esperat. Imprevisible, inclús per ella mateixa, és la dona eterna.

ACTE III

Kundry ha esdevingut gairebé autista. No es comunica. A part de la paraula "servir" repetida dues vegades sobre el motiu musical de la submissió, no se la sentirà més. A mesura que es va afeblint, darrer estadi de la renúncia deliberadament consentida, tot s'ha consumat.

Kundry i el Graal, entitats indispensables a la supervivència dels Homes presos individualment o en el marc de la seva comunitat són de la mateixa natura: femenina. El Graal-Calze com a contenidor de la feminitat i *Kundry* essent l'única dona de l'obra, els dos elements es confonen en *Parsifal*. Wagner ha confiat sempre la redempció dels seus herois a un ésser femení, direm que aquí "rebla el clau" més que mai, i que la seva última "esposa" és "l'ideal" que coincideix amb el resultat del seu recorregut filosòfic.

En l'aspecte simbòlic, el vas que va ser tallat en la maragda separada del front de Lucifer, arrel de la seva caiguda participa de la falta de l'àngel de la llum, de la mateixa manera que *Kundry* de la d'*Amfortas* (raó per la qual hem dit abans per què l'assimilàvem a Wagner). si con s'ha descrit és aquella pedra on va ser tallat el calze del que se'n va servir Jesús per alimentar els seus apòstols en el Sopar (vetlla del Divendres Sant tan estimada per l'autor), estem obligats a somniar en la missatgera del Graal, que és l'única que pot alleujar el rei ferit i permetre-li-hi així descobrir el calze alimentador que manté en vida els cavallers degenerats.

Sempre en aquest calze, Josep d'Arimatea hauria recollit algunes gotes de la sang del crucificat ja que aquest líquid és redemptor (si no quina seria la utilitat filosòfic religiosa de la pena de mort?), per altre cantó en sagnar, la dona es regenera regularment. La sang del Graal salva a *Kundry*, el seu doble masculí, ja sigui *Parsifal* o *Amfortas*, i la seva comunitat. El cercle es tanca.

Si la contemplació del Graal aporta un aliment espiritual, aquest en realitat és insuficient ja que no condueix al coneixement sensible de les coses; l'ensenyament que es desprèn d'això, és retornat a "l'única missatgera". Recordem: Després del descobriment del calze, al final de primer acte, el fet que condiciona el seguiment dels esdeveniments, d'entrada és el fet que els cavallers (homes) no donen cap explicació a *Parsifal* sobre allò que es desenvolupa davant dels seus ulls, segons tenen per costum, més que l'absència de preguntes per part del Cast-Foll. *Kundry* haurà doncs de compensar la manca d'intuïció masculina, ja que és l'única que pot fer-ho.

Així com el Crist ha redimit el món per amor del Gènere Humà, la Dona eterna entronitzarà espiritualment *Parsifal* com a rei del Graal iniciant-lo en l'amor elemental.

Finalment el darrer personatge femení del mestre és a la vegada síntesi i conclusió del treball artístic i intel·lectual d'una vida. Wagner tenia el costum de reduir els esdeveniments constitutius de les fonts literàries en què s'inspirava i, de la mateixa manera que s'elabora una cocció, només guardava la substància que dóna forma als mites intemporals. El resultat obtingut atribueix als personatges una densitat dramàtica tal que permet transmetre els missatges que li són estimats.

Wagner tracta de la mateixa manera *Kundry* i els drames lírics que precediren *Parsifal*; la primera representa la cocció, i el segon la base d'inspiració; la seva personalitat concentra allò que hi ha d'essencial en els altres personatges masculins i femenins; esdevé focus en el qual convergeixen els esdeveniments i els missatges. *Kundry* és el seu "testament" filosòfic.

I.- Provenent del "Vaixell Fantasma", ens arriba l'actitud blasfema de l'*Holandès* que té el seu reflex en el riure de *Kundry* al pas del Salvador. La mateixa falta, el mateix càstig es podria dir: errar. El Jueu Errant retorna cada 7 anys a la recerca de la redempció; el seu equivalent femení, a intervals irregulars, és una esperança semblant. Desesperat, en un moment donat, cadascú desitja la mort. Els dos seran salvats per l'Amor.

Senta com *Kundry* està al cas de les coses abans que es produeixin; coneix la història de l'*Holandès* del que posseeix un quadre fidel, mentre que com a missatgera del Graal ho sap tot del passat de *Parsifal*, i present qui és ell, entreveu el seu futur. Aquí la redempció pren una dimensió social ja que és igualment el regne del Graal que s'ha regenerat gràcies a la iniciació de *Parsifal*.

La darrera òpera de Wagner incorpora temes de la primera per ampliar-los i formar un anell parcialment tancat (com passa en el "Ring").

II.- Referent a "Tannhäuser", indicarem que Venus, en aquell lloc encantador que és el Venusberg, atapeït de paranys eròtics semblants als que es troba Kundry, quan és seduïda en els jardins del castell encantat de *Klingsor*.

Però són essencialment els símbols cristians els que constitueixen el punt comú a les dues obres: la crida d'*Elisabeth* a la Verge Maria i el bastó del pelegrí que reverdeix després que el *Papa* concedeix el perdó, són el pèndol del baptisme santificant.

L'errar, simbolitzat pel viatge a Roma i la redempció per l'amor femení, *Tannhäuser* sembla ser un *Parsifal* embrionari: els minnesanger, entre els quals hi ha *Tannhäuser*, que han cantat les llegendes del Graal corroboren aquesta tesi.

III.- El "Lohengrin", el fill de *Parsifal* ve per donar esperança a Brabant, mes tard *Kundry* permetrà salvar el regne d'Amfortas.

Quan *Kundry* és qualificada com a bruixa, la seva prefiguració és *Ortrud*, que exerceix el seu poder gràcies a un perfecte coneixement dels punts febles del seu interlocutor.

Però nostra heroïna és reflex també d'una *Elsa* decidida a fer-li la pregunta prohibida al cavaller del cigne i que actua com la més digna representant de l'etern femení revolucionari.

IV.- La renúncia de *Hans Sachs*, conscient i lliurement volguda, és l'únic tret destacable de "Els Mestres Cantaires" en la darrera obra de Wagner.

V.- No ens estendrem més en el fet que volia fer intervenir *Parsifal* en l'agonia de *Tristany*. No obstant observarem que aquest ha seguit un recorregut iniciàtic sembrat de trampes i podria així, quan era un simple combatent a l'inici de les seves aventures, acabar fonent-se amb el "Gran Tot" que aleshores és d'*Isolda* i *Kundry*.

Els valors de curandera de la primera anuncien els del metge capaç de posar remei als sofriments físics de la segona. Les seves respectives morts

tenen en comú ser el símbol d'una separació definitiva entre el món de la frustració i el del dolor.

Isolde és la continuïtat literària i filosòfica de *Brunhilde*, morta massa aviat per haver tingut el temps suficient d'assolir en la seva totalitat l'amor redemptor. Per altra banda, *Kundry* refet l'acte d'*Isolde*, assaboreix els encants de la pau definitiva.

VI.- Pel que fa a la "Tetralogia", els punts de comparació amb "Parsifal" són variats i interessants:

- El domini del Walhalla, també ben malalt, prefigura, en aquest sentit el del Graal. S'ha de dir que *Wotan* ha faltat, però també ho han fet *Amfortas* i *Kundry*, i probablement *Titirel*.

Els seus errors faran del Déu dels Déus el *Wanderer* mentre que la nostra heroïna viatjarà des del castell de *Klingsor* al regne del Graal passant per Aràbia.

Com les *Nornes*, coneix el passat, el present i part del futur.

Així com *Freia* manté els Déus en vida, proporcionant-los les pomes de l'eterna joventut, *Kundry* salva momentàniament *Amfortas* fent-lo amb bèsams per les seves xacres.

A vegades ens recorda *Erda* apareixent per fer-nos partícips dels seus coneixements abans de desaparèixer novament.

La missatgera del Graal és l'hereva de les *Walkiries*, no només perquè en va ser una d'elles, sinó per la seva manera de desplaçar-se en un cavall tan ràpid. La seva veritable "cosina" però, és *Brunhilde*, com a mínim per aquestes tres raons:

Les dues dones saben esperar el moment oportú per a retrobar l'home a qui donaran el seu famós amor redemptor.

Les dues salvaran el que pot ser el regnat d'un regne decrepit abans de confondre's amb el cosmos, després de mostrar-se dones i deesses, colèriques i serioses, odioses i amants, seductores i submises.

Associació Wagneriana. Apartat postal 1159. Barcelona 08080
[Http://www.associaciowagneriana.com](http://www.associaciowagneriana.com) info@associaciowagneriana.com

Per acabar, obtindran, i això és ben normal, la redempció per a si mateixes.

Abans d'acabar aquesta exposició, és interessant constatar en la lectura del diari de Còsima, com *Kundry* es va instal·lar en la intimitat de la parella. Amb referència a això, l'esposa del mestre escriu el 17-5-1879: "Ara em ve a la memòria que Richard em va dir fa uns dies que *Kundry* era la figura de dona més original de la seva obra". La manera com Richard i Còsima parlen d'ella, de vegades, en termes ambigus, és remarcable.

Divendres 10 març 1878, que era Divendres Sant, Còsima escrivia: "Estem els dos junts en el saló, ell va cap el piano i toca la partitura de *Kundry* fins les paraules: "ella et va bressolar sobre dolces moltes. I el cel ha arribat novament a casa, el cel que el món dolent havia ennegrit".

El 5 de juny del mateix any, Còsima parla amb el seu marit sobre la concepció que ella té de *Kundry*: "... després d'haver-me parlat de Voltaire, s'aixeca i toca un tema que vol consagrar a *Kundry*: "Ja veus tots els arranjaments que se'n poden treure", li dic que seria veritablement feliç que *Kundry* rebés part d'aquests accents, ja que fins ara, només han tingut protagonisme la tendresa melancòlica d'*Herzelaide* i els terribles aspectes del desig d'amor: "Si -va dir Richard- s'ha de prestar molta atenció, els elements d'emoció només han d'aparèixer sota un jorn terrible i sublim..."

El 6-8-1881, Còsima intervé novament: "A la taula parlem de *Kundry* i de l'aspecte que hauria de tenir quan torna del desert, no me n'estic de dir que no ha d'aparèixer pansida com les flors, sinó en exaltació dramàtica, ha d'esparracar els seus vestits de manera visible, allunyar d'ella tot adorn".

Dimarts 17 setembre 1878: *Kundry* forma part de la parella, l'estabilitza i la reforma. "Richard ha passat una bona nit, més tard m'ha preguntat: "Com preveus el dia?" Jo li he dit: "Força bé". "Aleshores només em resta que el meu diàleg amb *Kundry* sigui tot un èxit".

Aquesta quasi confusió entre les dues dones es confirma el 28-9-1878, data en què Còsima explica que va dir Richard: "Així, ara hauria d'escriure *Parsifal* amb relació amb l'església cristiana i aleshores, tu series *Kundry*".

En aquest mateix aspecte el diàleg que ens ha arribat de data 5 d'octubre del mateix any és edificant: "Richard es posa a treballar. El vaig veure el vespre i em diu: Vens just del petó. és que el meu petó et fa més lúcida?"

Per fi vuit dies justos abans de morir, el dilluns 5 de febrer de 1883, *Kundry* és sempre allà: "Per la nit parlem sempre de la distribució de "Parsifal" i de l'alegria que li havia proporcionat a Richard la *Kundry* de la Materna".

+ + +

Per acabar, sembla evident que:

Perquè és reflex de les seves penes i alegries en moments crucials de la seva vida,

Perquè és un mosaic compost amb els trets essencials dels personatges principals dels seus drames,

Perquè és l'acabament de la seva producció artística i dintre seu, dels grans mites presents,

Perquè com ell, ella aspira a una pau "immòbil" després d'una llarga vida errant,

Perquè en l'aspecte religiós, psicològic i sexual cohabitaven en ella, una unió de fantasmes masculins,

Perquè concretitza en sí mateixa l'idea que ell es va fer, en última instància, de l'Etern Femení,

Kundry és la darrera dona de Wagner, no només en el sentit últim, sinó en el sentit definitiu, és a dir, no perfectible.

Traduït del francès per Eva Muns